

INTERNET PLATFORMALARIDA KONTENT MUALLIFLIGINI ANIQLASHNING HUQUQIY MASALALARI

Lapasov Asliddin To‘lqin o‘g‘li

Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi

@asliddinlapasov1995@gmail.com

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida internet platformalari zamonaviy axborot almashinuvi tizimining muhim qismiga aylandi. Ijtimoiy tarmoqlar, video platformalar hamda turli raqamli xizmatlar orqali yaratilayotgan kontent hajmi keskin ortib bormoqda. Bunday sharoitda mualliflik huquqi bilan bog‘liq munosabatlar ham yangi bosqichga ko‘tarilmoqda.

Internet muhitida yaratilayotgan turli xil raqamli kontent – matnlar, tasvirlar, videomateriallar va boshqa ijodiy mahsulotlar mualliflik huquqi obyekt sifatida e‘tirof etiladi. Shu bilan birga, virtual makonning o‘ziga xos xususiyatlari kontent muallifligini aniqlash jarayonini ancha murakkablashtiradi. Internet platformalarida kontentning tez tarqalishi, anonimlik darajasining yuqoriligi hamda materiallarning oson nusxalanishi mualliflik huquqini himoya qilishda qator huquqiy muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Shu sababli internet platformalarida joylashtirilayotgan kontent muallifligini aniqlash masalasi zamonaviy intellektual mulk huquqi tizimining dolzarb muammolaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu masalani huquqiy jihatdan tahlil qilish va kontent muallifligini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish virtual makonda mualliflik huquqini ta‘minlash jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

Mualliflik huquqi ijodiy faoliyat natijasida yaratilgan asarlarni himoya qilishga qaratilgan intellektual mulk huquqining muhim institutlaridan biri hisoblanadi. Mualliflik huquqi muallifga o‘z asaridan foydalanish, uni tarqatish va undan iqtisodiy manfaat olish imkonini beradi. Shu bilan birga, mualliflik huquqi tizimi ijodiy faoliyatni rag‘batlantirish hamda ilm-fan, madaniyat va axborot almashinuvining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi mualliflik huquqi bilan bog‘liq munosabatlarning yangi shakllarini yuzaga keltirdi. Internet muhitida turli xil raqamli kontent – matnlar, tasvirlar, videolar, audio yozuvlar va boshqa ijodiy mahsulotlar keng tarqalmoqda. Bunday kontentlarning aksariyati mualliflik huquqi obyektlari sifatida e‘tirof etiladi. Shu bilan birga, virtual makonning o‘ziga xos xususiyatlari mualliflik huquqini amalga oshirish va himoya qilish jarayonini murakkablashtiradi⁵⁸.

Internet platformalarining faoliyati natijasida kontent yaratish va uni keng auditoriyaga yetkazish imkoniyatlari sezilarli darajada kengaydi. Biroq, bu jarayon

⁵⁸ Goldstein P., Hugenholtz P. International Copyright: Principles, Law and Practice. – Oxford University Press, 2019.

mualliflik huquqini buzish holatlarining ham ko‘payishiga olib kelmoqda. Internet muhitida kontentning tez tarqalishi, materiallarning oson nusxalanishi hamda ularni qayta joylashtirish imkoniyati mualliflik huquqi subyektlarini aniqlash jarayonini qiyinlashtiradi. Natijada mualliflik huquqini himoya qilish bilan bog‘liq qator huquqiy muammolar yuzaga kelmoqda.

Xalqaro huquqiy hujjatlarda ham mualliflik huquqini himoya qilish muhim masalalardan biri sifatida e‘tirof etilgan. Jumladan, Adabiy va badiiy asarlarni himoya qilish to‘g‘risidagi Bern konvensiyasi mualliflik huquqini xalqaro miqyosda himoya qilishning asosiy huquqiy mexanizmlarini belgilab beradi. Shuningdek, WIPO Copyright Treaty raqamli muhitda mualliflik huquqini himoya qilishning zamonaviy mexanizmlarini rivojlantirishga qaratilgan xalqaro hujjatlardan biri hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida ham mualliflik huquqini himoya qilish masalalari milliy qonunchilik bilan tartibga solinadi. Xususan, “Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to‘g‘risida”gi Qonun mualliflik huquqi obyektlari, mualliflarning huquqlari hamda ularni himoya qilish mexanizmlarini belgilaydi. Biroq, internet platformalarida joylashtirilgan kontent muallifligini aniqlash masalasi amaliyotda murakkab bo‘lib qolmoqda⁵⁹.

Shu sababli internet platformalarida joylashtirilayotgan kontent muallifligini aniqlash bilan bog‘liq huquqiy muammolarni ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda mualliflik huquqini samarali himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida internet platformalari ijodiy faoliyat mahsulotlarini yaratish va tarqatishning asosiy vositalaridan biriga aylandi. Ijtimoiy tarmoqlar, video platformalar va boshqa raqamli xizmatlar orqali turli xil kontent keng auditoriyaga tezkor tarzda yetkazilmoqda. Biroq, bunday sharoitda kontent muallifligini aniqlash masalasi ancha murakkablashmoqda.

Internet muhitining asosiy xususiyatlaridan biri kontentning tez tarqalishi va oson nusxalanishidir. Raqamli formatdagi materiallar qisqa vaqt ichida turli platformalarda ko‘plab foydalanuvchilar tomonidan qayta joylashtirilishi mumkin. Bunday jarayonlar natijasida kontentning asl muallifini aniqlash qiyinlashadi. Ayniqsa ijtimoiy tarmoqlarda kontentni qayta joylashtirish (repost qilish) amaliyoti keng tarqalgan bo‘lib, ko‘pincha materialning asl manbasi ko‘rsatilmaydi. Bu esa mualliflik huquqini amalga oshirish va himoya qilish jarayoniga salbiy ta’sir ko‘rsatadi⁶⁰.

Internet platformalarida anonimlik darajasining yuqoriligi ham mualliflik huquqini himoya qilish jarayonini murakkablashtiradi. Foydalanuvchilar ko‘pincha haqiqiy shaxsini ko‘rsatmasdan turib turli xil kontent joylashtirishi mumkin. Natijada mualliflik

⁵⁹ O‘zbekiston Respublikasi “Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to‘g‘risida”gi Qonuni.

⁶⁰ Ginsburg J. Copyright in the Digital Environment. – Columbia University School of Law, 2020.

huquqining buzilishi holatlari yuzaga kelganda huquqbuzarni aniqlash qiyinlashadi. Bu holat ayniqsa xalqaro miqyosdagi platformalarda yanada murakkablashadi, chunki bunday platformalarda turli davlatlarning huquqiy tizimlari o‘zaro kesishib ketadi².

Shuningdek, internet platformalarining o‘ziga xos ishlash mexanizmlari ham mualliflik huquqi bilan bog‘liq murakkab vaziyatlarni yuzaga keltiradi. Ko‘plab platformalar foydalanuvchilar tomonidan yaratilgan kontentni joylashtirish va tarqatish imkoniyatini taqdim etadi. Shu bilan birga, platformalar tomonidan kontent ustidan to‘liq nazorat o‘rnatish imkoniyati ham cheklangan. Natijada mualliflik huquqini buzuvchi materiallar tezkor ravishda tarqalishi mumkin.

Raqamli muhitda yana bir muhim muammo kontentni qayta ishlash va modifikatsiya qilish bilan bog‘liqdir. Internet foydalanuvchilari mavjud materiallardan foydalanib yangi kontent yaratishi mumkin. Bunday holatlarda asl muallifning huquqlari va yangi kontent yaratuvchisining huquqlari o‘rtasidagi muvozanatni aniqlash murakkab masalalardan biri hisoblanadi³.

Bizning fikrimizcha, internet platformalarida kontent muallifligini aniqlash bilan bog‘liq muammolar nafaqat texnologik, balki huquqiy xususiyatga ham ega. Shu sababli virtual makonda mualliflik huquqini samarali himoya qilish uchun kontent identifikatsiyasi mexanizmlarini rivojlantirish, platformalar faoliyatini huquqiy jihatdan tartibga solish hamda foydalanuvchilarning huquqiy madaniyatini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqorida keltirilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, internet platformalarida kontent muallifligini aniqlash masalasi zamonaviy intellektual mulk huquqining eng murakkab yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Raqamli muhitda kontentning tez tarqalishi, foydalanuvchilarning anonimligi hamda materiallarni oson nusxalash imkoniyatlari mualliflik huquqini himoya qilish mexanizmlarining samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu sababli internet platformalarida kontent muallifligini aniqlash va himoya qilish bo‘yicha yanada samarali huquqiy mexanizmlarni shakllantirish zarur.

Fikrimizcha, bu borada birinchi navbatda internet platformalarida joylashtirilayotgan kontentni identifikatsiya qilish mexanizmlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy texnologiyalar, xususan, raqamli identifikatsiya vositalari va avtomatlashtirilgan kontentni aniqlash tizimlari mualliflik huquqi obyektlarini aniqlash jarayonini ancha yengillashtirishi mumkin. Ayrim xalqaro platformalarda bunday texnologiyalar allaqachon qo‘llanilmoqda va ular mualliflik huquqining buzilishi holatlarini aniqlashda samarali vosita sifatida xizmat qilmoqda.

Shuningdek, internet platformalarining mualliflik huquqini himoya qilishdagi javobgarligini aniq belgilash ham muhim masalalardan biridir. Muallifning nazarida, platforma operatorlari tomonidan mualliflik huquqini buzuvchi materiallarni aniqlash va ularni tezkor ravishda olib tashlash mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Bu borada xalqaro tajriba, xususan, raqamli muhitda mualliflik huquqini himoya qilishga qaratilgan xalqaro standartlar muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, mualliflik huquqi bilan bog'liq munosabatlarda foydalanuvchilarning huquqiy madaniyatini oshirish ham alohida ahamiyat kasb etadi. Internet foydalanuvchilari ko'pincha mualliflik huquqi bilan bog'liq talablarni to'liq bilmasdan turib turli xil materiallardan foydalanadi. Bizningcha, huquqiy targ'ibot ishlarini kuchaytirish hamda mualliflik huquqi bilan bog'liq ma'lumotlarni keng jamoatchilikka tushunarli shaklda yetkazish bunday muammolarni kamaytirishga yordam beradi.

Umuman olganda, internet platformalarida kontent muallifligini aniqlash va mualliflik huquqini samarali himoya qilish uchun texnologik vositalar, huquqiy tartibga solish mexanizmlari hamda huquqiy madaniyatni oshirish choralarini o'zaro uyg'un holda rivojlantirish zarur. Bizning fikrimizcha, aynan kompleks yondashuv virtual makonda mualliflik huquqini ta'minlashning samarali yo'llaridan biri bo'lishi mumkin.

Internet platformalarining keng rivojlanishi natijasida virtual makonda yaratilayotgan raqamli kontent hajmi keskin ortib bormoqda. Bunday sharoitda mualliflik huquqi bilan bog'liq munosabatlar ham yangi xususiyat kasb etmoqda. Internet muhitining o'ziga xos jihatlari, jumladan kontentning tez tarqalishi, materiallarning oson nusxalanishi hamda foydalanuvchilarning anonimligi kontent muallifligini aniqlash jarayonini murakkablashtiradi. Natijada mualliflik huquqini himoya qilish bilan bog'liq qator huquqiy muammolar yuzaga kelmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, internet platformalarida kontent muallifligini aniqlash muammosi nafaqat huquqiy, balki texnologik va institutsional xususiyatga ham ega. Shu sababli virtual makonda mualliflik huquqini samarali ta'minlash uchun kontent identifikatsiyasi mexanizmlarini rivojlantirish, internet platformalari faoliyatini huquqiy jihatdan yanada takomillashtirish hamda foydalanuvchilarning huquqiy madaniyatini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bizning fikrimizcha, internet platformalarida mualliflik huquqini himoya qilish tizimini takomillashtirishda huquqiy tartibga solish choralarini zamonaviy texnologik vositalar bilan uyg'unlashtirish zarur. Bunday yondashuv kontent muallifligini aniqlash jarayonini yanada samarali tashkil etishga, shuningdek virtual makonda mualliflik huquqlarini ishonchli himoya qilishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonuni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi – Lex.uz.
2. Odilqoriyev X.T., Tadjixanov U. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2018.
3. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. Paris Act of 24 July 1971 (as amended on 28 September 1979).

4. WIPO Copyright Treaty (WCT). Geneva, 1996.
5. Goldstein P., Hugenholtz P. International Copyright: Principles, Law and Practice. – Oxford: Oxford University Press, 2013.
6. World Intellectual Property Organization (WIPO). Understanding Copyright and Related Rights. – Geneva: WIPO Publication.